

Az Európai Unió és az euroszepticismus

SAP 1989

2014. augusztus 9.

I. Bevezetés. Kutatásmódszertan

„ AZZAL AZ ELHATÁROZÁSSAL, hogy az Európai Közösségek megalapításával felvállalt európai integrációs folyamat egy új szakaszába lépjenek,

ÖSZTÖNZÉST MERÍTVE Európa kulturális, vallási és humanista örökségéből, amelyből az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen jogai, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, valamint a jogállamiság egyetemes értékei kibontakoztak,

MEGERŐSÍTVE elkötelezettségüket a szabadság, a demokrácia, az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartása és a jogállamiság elvei mellett,

MEGERŐSÍTVE az 1961. október 18-án Torinóban aláírt Európai szociális chartában, valamint a munkavállalók alapvető szociális jogairól szóló 1989. évi közösségi chartában meghatározott alapvető szociális jogok melletti elkötelezettségüket,

AZZAL AZ ÓHAJJAL, hogy tovább javítsák az intézmények demokratikus és hatékony működését, és így azok a rájuk ruházott feladatokat egy egységes intézményi kereten belül jobban elláthassák,

AZZAL AZ ELHATÁROZÁSSAL, hogy megerősítik és közelítik egymáshoz gazdaságaikat, valamint hogy gazdasági és monetáris uniót hoznak létre, amely e szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés rendelkezéseivel összhangban egy közös és stabil valutát foglal magában,

AZZAL A SZÁNDÉKKAL, hogy a fenntartható fejlődés alapelvének figyelembevételével és a belső piac megvalósításának, a megerősített kohéziónak és a környezetvédelemnek a keretében előmozdítsák népeik gazdasági és társadalmi fejlődését, továbbá hogy olyan politikákat hajtsanak végre, amelyek biztosítják, hogy a gazdasági integráció előrehaladása más területek párhuzamos fejlődésével járjon együtt,

AZZAL AZ ELHATÁROZÁSSAL, hogy országaik állampolgárai számára közös uniós polgárságot hoznak létre,

AZZAL AZ ELHATÁROZÁSSAL, hogy közös kül- és biztonságpolitikát valósítanak meg, beleértve a 42. cikk rendelkezéseivel összhangban egy közös védelmi politika fokozatos kialakítását, amely közös védelemhez vezethet, megerősítve ezáltal Európa identitását és függetlenségét Európa és a világ békéjének, biztonságának és fejlődésének előmozdítása érdekében

AZZAL AZ ELHATÁROZÁSSAL, hogy tovább viszik az Európa népei közötti egyre szorosabb egység létrehozásának folyamatát, ahol a szubszidiaritás elvének megfelelően a döntéseket az állampolgárokhoz a lehető legközelebb eső szinten hozzák meg,

SZEM ELŐTT TARTVA az európai integráció előrehaladása érdekében teendő további lépéseket...”

A fentebb elhangzott idézet az Európai Unióról szóló szerződés Preambulumában olvashatók.

„AZZAL AZ ELHATÁROZÁSSAL, hogy az Európai Közösségeket létrehozó szerződések és az európai Unióról szóló szerződés keretében elért eredményeket továbbvigyék, egyben biztosítva a közösségi vívmányok folytonosságát”

„ABBAN A MEGGYŐZŐDÉSBEN, hogy az így módon „sokféleségben egyesült” Európa a legjobb esélyt kínálja annak a nagyszerű vállalkozásnak a megvalósítására, amelyek révén e térség, minden egyes egyén jogainak tiszteletben tartása mellett, valamint az eljövendő nemzedékekért és a Föld jövőjéért viselt felelősségük tudatában, az emberiség reménységének különleges térségévé válik,”

„ATTÓL A MEGGYŐZŐDÉSTŐL VEZÉRELVE, hogy Európa népei, miközben büszkék maradnak saját nemzeti identitásukra és történelmükre, elhatározták, hogy felülemelkednek ősi megosztottságaikon, és – egymással mind szorosabb egységre lépve – egy közös jövő megteremtésére törekednek,”

Második idézettömböm alapjául Az európai alkotmány létrehozásáról szóló szerződés Preambulumában megfogalmazott általános célkitűzések és elvek szolgálnak, illetve a magas szerződő felek ugyanezen okiratának I-2. cikkelye mi szerint:

„Az Unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait – tiszteletben tartásának értékein alapul. Ezek az értékek közösek a tagállamokban, a pluralizmus, a megkülönböztetés tilalma, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás, valamint a nők és férfiak közötti egyenlőség társadalmában.”

Az Európai Uniót és az ezt megelőző európai integrációs folyamat szerződéseit figyelembe véve egy átfogó, és egyben folyamatos képet tudunk alkotni az Unió alapértékeiről, illetve ezen értékek időbeni fejlődéséről, esetleges átalakulásáról. Ezen értékek, elvek és törekvések feltérképezése, illetve megértése elengedhetetlenül fontos tanulmányom gondolatmenetének kohéziója szempontjából. Az önmagában vett európai integrációs folyamat, ennek iránya, célkitűzései és általa képviselt eszmerendszer alapelvei, a Lisszaboni (2007.) és az Alkotmányos szerződést (2004.) követő huzavona, az EU és a világ gazdasági válsága miatt egyre gyakrabban és számos megvilágításában meglehetősen vehemens kritika tárgya lett. Tanulmányomban ezen kritikák, támadások, megnyilvánulások szempontjait, illetve látószögeit próbálom feltárni, továbbá kategorizálni. Dolgozatom első fejezetét tehát azon értékek számbavételére fordítom, amelyek az euroszeptikusok kritikájának tárgyát formálják, amelyeket nagyvonalúan „Európai értékeknek”, vagy „európai identitásnak” is nevezhetünk, amennyiben elismerjük ezen identitás létjogosultságát Európa aktuális kulturpolitikai, geológiai, történelmi és politikai kontextusában. A tanulmányom második fejezetében empirikus, számadatokon alapuló tényekkel fogom bemutatni, hogy az euroszepticismus jelensége mennyire

jellemző Európa lakosságára. Ezen kutatásomban az Eurobarométer rendszeres felméréseinek adatait, valamint a Policy Solutions Büro politikai felméréseit és elemzéseit dolgozom fel. Ezen közvéleménykutatások alapján, bizonyos kérdések kapcsán a társadalmi nézőpontra derül fény az Európai Unióval, az európai integrációs folyamattal kapcsolatban. Tanulmányom következő részében az euroszkepticizmus egy más síkon történő megnyilvánulásával foglalkozom, mely sík azomban a társadalmi euroszkepticizmus síkját számos helyen metszi, illetve belőle táplálkozik. Külömbiséget tenni, úgy érzem mégis fontos a kettő között, mivel amíg az egyik társadalmi elégedetlenségben, kritikus hozzáállásban nyilvánul meg, addig a másik, pártpolitikai, pártideológiai szinten bontakozódik ki. Az előzetes szakirodalom, publikációk, tanulmányok áttekintése és megértése után, erre reflektáva megpróbáljuk kategorizálni az euroszeptikus pártokat a szerint, hogy az európai integráció mely gondolataival szemben gyakorolnak kritikai magatartást. Itt visszatérünk azokra az egységesnek vélt európai értékekre, eszmékre, amelyeket az EU szerződések ad literam lefektetnek, valamint az Unió szellemisége is táplál, és sorra megpróbáljuk bemutatni, hogy ezen értékek kritikája milyen érvekre, politikákra alapul, különböző példákat hozva alátámasztandó a gondolatokat. Ezen kritikák explicit módon szerepelnek a pártprogramokban, vagy dedukálhatjuk őket, összevetve ezen programokat az EU prioritásaival. A dolgozat utolsó fejezetében összegzem a tanulmányban elhangzottakat, illetve megfogalmazom a saját álláspontom a kérdéskör kapcsán.

Amint azt fentebb említett ténykedés leírásában jeleztem, több kutatás módszertani eszközt is felhasználok tanulmányom elkészítésében. A dolgozat elméletibb jellegéből fogva nagy hangsúlyt fektetek a szakirodalmi elemzésre, hisz ezen áttekintés nélkülözhetetlen a témakör feltárása érdekében. Ezen kívül a politikai elemző, és statisztikai intézetek felméréseinek empirikus adatait összesítve, kódolva mintegy következtetéseknek alapot adó kvantitatív információgyűjtő módszert használok. Mindezek mellett a tartalomelemzés kutatómódszertani eszközét használva különböző politikai pártok pártideológiáit, pártprogramjait elemzem a taglalt témakör kapcsán. Ezen pártok a „puha” euroszepticismustól, az extrémebb jelenség-megnyilvánulásokig a paletta széles skáláját biztosítják.

II. Európai értékek. Európai identitás

„Az Európai Unió nem kerülheti meg a társadalmi-kulturális identitás, a küldetés és legitimáció komplex és fájdalmas kérdéskörét...” mondja Mark Leonard, a nemzetközi kapcsolatok elismert szakembere. Az európai identitás tematikájának vitatása elengedhetetlenül megköveteli, hogy meghatározzuk, mit értünk Európa alatt. Ezen fogalmi tisztázás során alapul vehetjük Timothy G. Ash, illetve Václav Havel hármas nézőpontrendszerét, mely által három dimenziójában határozzák meg Európa fogalmát, mégpedig földrajzi, kulturális és politikai szemszögből.¹ Ezen gondolatmeneten elindulva Európa földrajzi meghatározása tűnik a legegyszerűbbnek, ám tény, hogy ebben is nehézségekbe ütközünk, hiszen, ahogyan Michel Fouchet vallja, már nem az „Európa politikája a földrajzában rejlik” szólás a helytálló, hanem ennek ellentettje, „Európa földrajza rejlik politikájában”.² A következő két szempont Európa definiálására már meglehetősen képlékenyebb és egybemoshatóbb, hisz számos pillére azonos, illetve több ponton is érintik, metszik egymást. A kulturálisan és politikai úton való behatárolás lehet, is-is alapú, ám némely szerzők vagy-vagy alapú paradigmaként kezelik. Mindenképpen a fő elem, ami köré ezen behatárolások csoportosulnak, az identitás léte, illetve az ezzel kapcsolatos diskúciók/diskurzusok. Nincs egyetértés a szakirodalom különböző teoretikusai között sem, hogy egyáltalán beszélhetünk-e egységes európai identitásról, ha igen, akkor milyen formában, milyen tartalommal, ennek milyen fázisát éljük most, illetve milyen irányba halad az integráció folyamatával egyetemben az európai identitás. Wolfgang Wessel, a neves integráció-szakértő úgy véli, az Unió már jelenlegi formájában is politikai rendszer, egyszersmint ezzel jelenlegi státusával, politikai szempontból meghatározva azt.³ Mások, mint például Bayer József, úgy vélik, az európai identitás egy sajátos, a nemzeti identitásfejlődés útjától eltérő, alakulóban lévő, „in statu nascendi” tudat.⁴ Mindezt

¹ Ash, Timothy (1998-1999): Where do we go from here? In: Vision of Europe. Time special Issue
?Havel, Václav (2000): Európa mint feladat, 2000, 7. szám

² Fouchet, Michel (1999): Európa köztársaság. Történelmek és geográfia között, Budapest, Napvirág kiadó

³ Wessels, Wolfgang (1995):Europesche Identitat aus politischer Sicht 101-122 old.

⁴ Bayer, József (1999): Globalizáció, európai integráció és nemzeti identitás. Politikatudományi Szemle 1. szám

továbbgondolandó valóban egyedi fejlődéstörténet az európai identitása, hisz nem egyéni tudatba épül bele, hanem egy már meglevő közösségi, ha kell nemzeti tudatba, tudat mellé, amely a jelenséget akár a „községek községe” fogalommal is definiálhatnánk.

Mindezeket figyelembe véve, véleményem szerint az egyik leghelytálló definíciója az európai községi identitásnak a Dér Aladár által megfogalmazott gondolat, mely szerint: „Az európai identitás az intézményi Európához és a benne megtestesülő általános, demokratikus értékekhez kötődő, kulturálisan motivált és közvetített, poszt nacionalista politikai identitás.”⁵ Ezen meghatározás tartalmazza úgy az intézményi keret, mint a kultúra és politika fontosságát a jelenség meghatározása szempontjából.

Fontos pár gondolat erejéig reflektálni az európai és nemzeti identitás viszonyrendszeréről, mely téma kapcsán a Haller-Gruber szerzőpáros szerint három tézist lehet elkülöníteni: ⁶

1. konfliktusos tézis, mi szerint a két identitás meg nem oldható ellentmondásban van egymással, pusztán létükből adódóan.
2. neutralitási tézis, mely kimondja a két identitástípus egymás viszonylatában összességében semleges, nem befolyásolja egyik a másikat. Ezen elmélet nagy ellenérvét Stanley Hoffmann fogalmazza meg, amikor arról beszél, hogy az „új identitás” a régi nemzeti identitás közbejöttével születik meg, ezt egyféle „ugródeszának” használja, így nem lehet neutrális iránta.
3. komplementer tézis, mely felfogás szerint a nemzeti és európai identitás egymást kiegészítő tényezők sokasága. A kétféle identitás „kompatibilis megoldásokat kínál eltérő szükségletekre.” A nemzeti öntudat inkább historizáló, affektív volta és az európai identitás lényegében evolutív, jövőorientált eszmerendszere egymást átfedve komplementer viszonyban vannak.

⁵ Dér, Aladár (2005): Az európai identitás elméleti alapjai. Politikatudományi szemle, 1. szám, 131 old.

⁶ Haller-formula elmélete

Ezen viszonyrendszert különböző grafikai módon is megragadták különböző szerzők. Ezen ábrák közül a legismertebb a Charles Tilly féle homokóra viszonyábrázolás.

Egy ide kapcsolódó gondolat erejéig megemlíteném, Michale Bruter elméletét, mi szerint a két identitás közötti szoros viszony ezen identitások dinamikájában is megfigyelhetjük. Véleménye szerint, amikor az európai identitás erősödik, a nemzeti identitás konszolidációját is magával vonzza és fordítva⁷, ám ez a meglátás enyhén szólva is további alátámasztásra szorul.

Az európai identitás kérdését kontextusától elrugaszkodva értelmetlen lenne elemezni, hisz nagyban éppen ez a kontextus, idő és térbeli környezet határozza meg annak fejlődési irányát és tempóját. Stuart Hall szavaival élve: „az identitás...sohasem lesz teljes, mindig folyamatban van, mindig alakul”⁸. Mindez természetesen az európai identitásra is érvényes, mely a „meddig is nyúl vissza” kérdésre, három lehetséges elméletet dolgoz ki:

1. az antikvitásig (a kulturális megalapozottságból kiindulva, alap értékei miatt, már az ókorban is létezett)
2. a modern európai gondolkodásig, azaz a felvilágosodásig, még pontosabban fogalmazva a francia forradalomig
3. a konkrétan vett integrációs folyamat első lépéséig, azaz közvetlenül a második világháború utáni periódusig.⁹

Az európai identitás kialakulását, illetve konszolidációját fenyegető jelenségek közé sorolhatjuk Szanyi F. Eleonóra szeint a tényt, hogy a „közösségek közössége” elvet továbbgondolva, az európai specifikum kivész ebből az öntudatból, és egy globális, posztnacionalista, „világpolgár” identitássá alakul át.¹⁰

Egy másik véleményem szerint igencsak akut veszélyforrás az európai identitásra nézve, hogy a nemzeti identitások viszonylagos visszaszorulása, nem az ő, hanem a

⁷ Bruter, Michael (2005): Citizens of Europe? The Emergence of a Mass European Identity. Palgrave Macmillan. London.

Átvette/átértelmezte Szanyi F. Eleonóra (2008): Az európai identitás értelmezésének új lehetőségei. Szociológiai Szemle 1. szám, 148. old.

⁸ Hall, Stuart (1997): A kulturális identitásról – átvette Dér Aladár (2005): Az európai identitás elméleti alapjai. Politikatudományi Szemle 1. szám, 136. old.

⁹ Wilson-Dussen (1995): The History of the Idea of Europe. New York

¹⁰ Szanyi F. Eleonóra (2008): Az európai identitás értelmezésének új lehetőségei. Szociológiai Szemle 1. szám

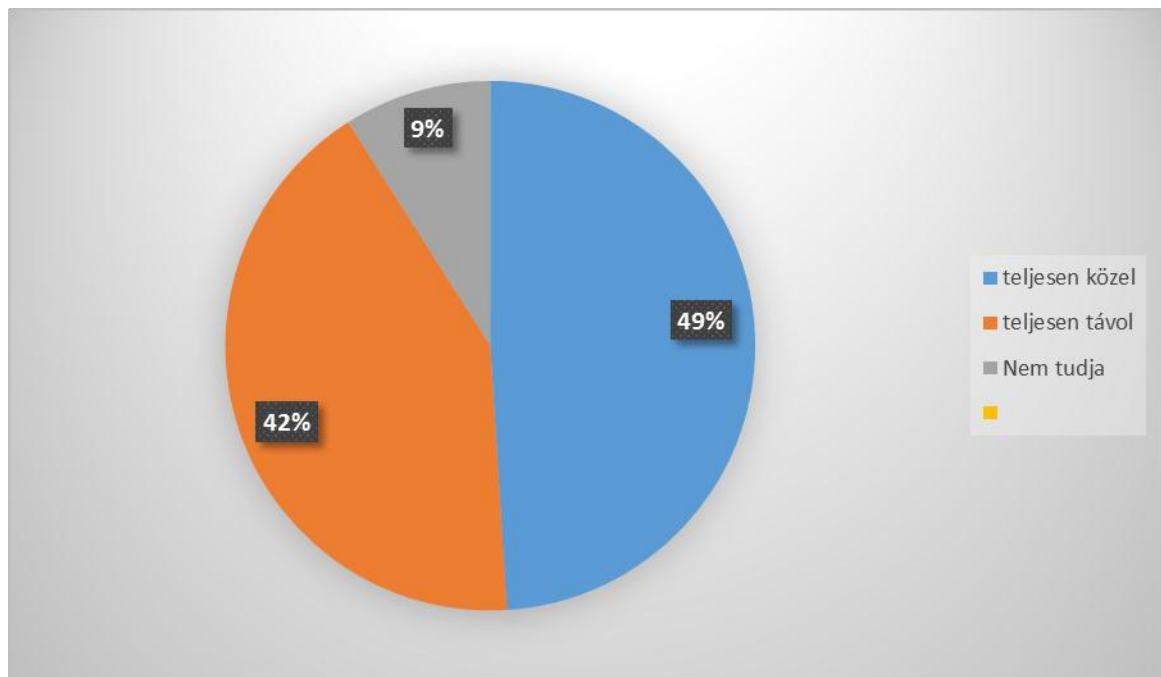
regionális identitások hasznára megy végbe, így versenyképes tényezőként képbejön egy harmadik identitás is.

Mindazon által azon értékek, amelyeket tanulmányom elején, a szerződések kapcsán az európai integráció alapértékeinek mutattam be, jól érzékelhetően meghatároz egy identitást, melyet az EU követni kíván, és amelyet felajánl polgárai számára. Ezen alapértékek közé sorolható az integrációs folyamat előrehaladása és iránya, a személyi és közösségi szabadság, a demokrácia, a minden síkban megfogalmazódott egyenlőség, és arányosság, a gazdasági fejlődés előmozdítása és a monetáris unió, a béke fenntartása, a belső piac, a közös kül- és biztonságpolitika, a szubszidiaritás, a döntések közelítése a polgárokhoz, és a közös uniós polgárság.

I. A társadalmi euroszkepticizmus számadatokon alapuló, empirikus elemzése

Jelen fejezetben az Európai Unió tagállamai polgárainak véleményformlását kívánom bemutatni az Európai Unióval, az európai identitással, és az európai intézményrendszerrel kapcsolatban. Ezen részhez bizonyos általános kérdésekre adott válaszok alapján összegzett információkat használok fel. A kutatásokat az Európai Bizottság által évente kétszer megrendelt Eurobarométer kutatások adatai alapozzák meg. A továbbiakban tehát a bemutatom a megvilágított kérdéskört, amelyet kutattak az Eurobarométer felmérések során, a kutatás pontos idejét, és a teljes Európára összesített adatokat a válaszokkal kapcsolatban.

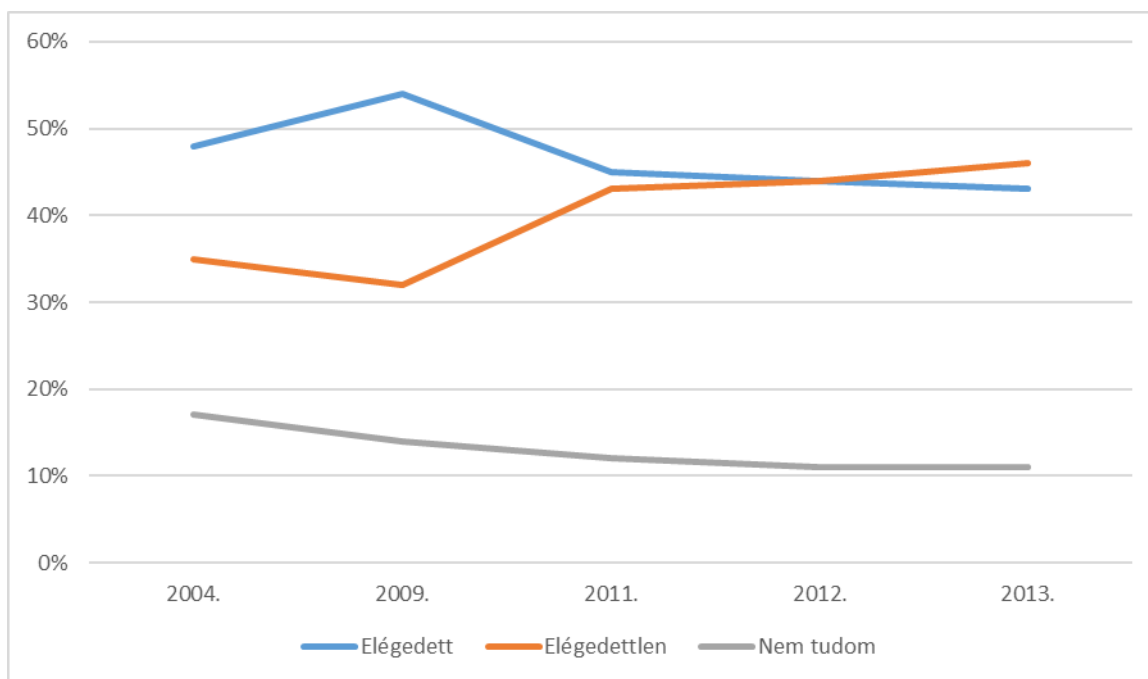
1. Közös értékek szemszögéből az európai államok teljesen közel, vagy teljesen távol állnak egymástól, esetleg nem tudja? (EB-2012. ősz)

1. ábra

Ezen relatív többségben belül 43% vallja, hogy „elégé közel”, és bevallása szerint csupán 6% hiszi, hogy „teljesen közel” állnak ezek az értékek. Az Európai Unión kívüli országok polgárai szerint 53%-ban közeliék ezen értékek. A legkisebb arányban, azonban ott is relatív többségben, az EU 15 később csatlakozott államaiban hisznek a közös európai értékekben, mely magyarázható lehet az integrációs folyamatba való későbbi belépésükkel. Magyarországon ez az arány 45% - 49% körül alakul az európai értékekre szkeptikusan viszonyulók javára. Ez egy 7% növekedést jelent a 2008-as felméréshez képest. Romániában 50%-ban hisznek a közös európai értékekben, 34% viszont elveti ezt a közösséget. Ez egy 4%-os csökkenését jelent az európai identitáshoz való viszonyulás kérdésében.

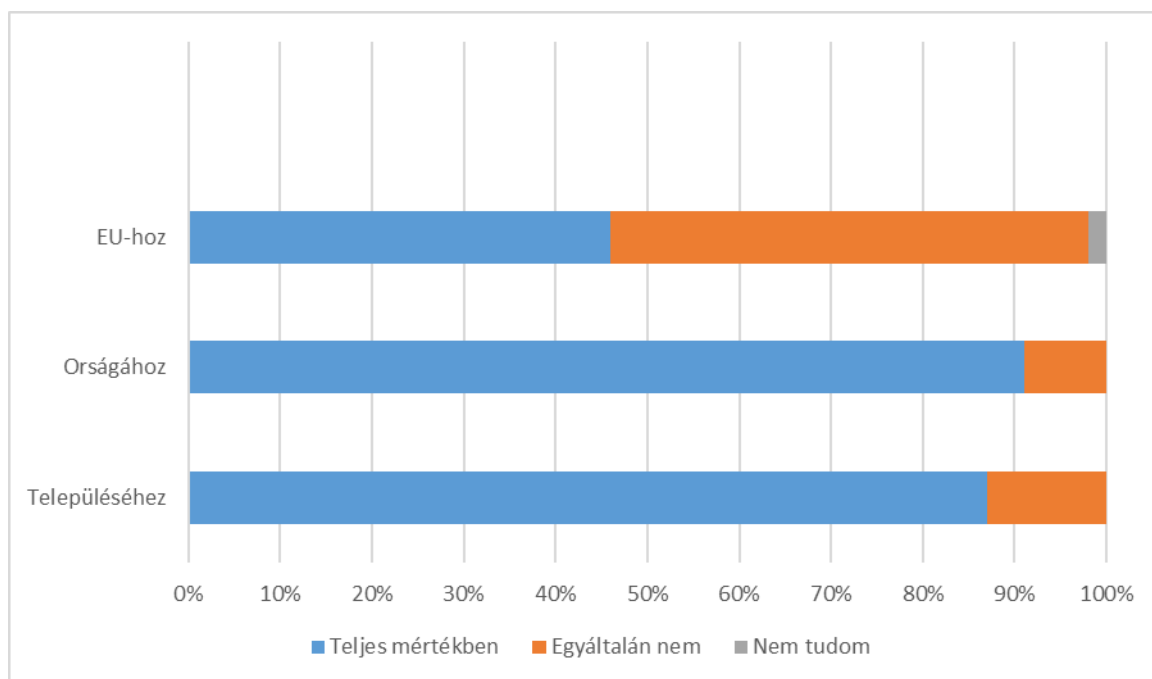
2. Általában véve mennyire van megelégedve a demokrácia működésével az Európai Unióban? (EB. 2013)

2 ábra

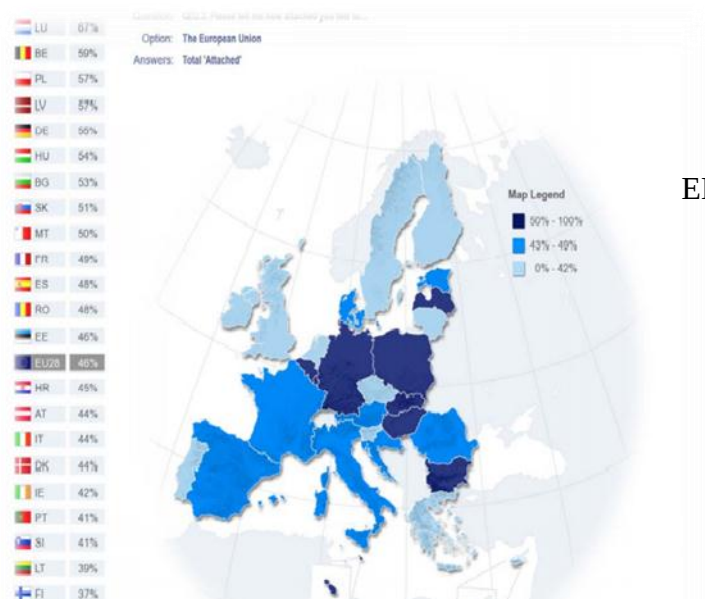
Jelen táblázat is mutatja, hogy míg az EU 27 államai 2004-ben az Európai Unió demokrácia-koeficiense a polgárok véleménye szerint 48%-on volt, számottevően meghaladva az ez irányú szkepticizmust, a gazdasági válság hatására addigi aszcendenst mutatóját egy drasztikus csökkenés váltotta fel, mely 2012-ben kiegyenlítette az arányt, akkor 44%-on volt, és itt nem állt meg, hisz a legfrissebb adatok szerint jelenleg az európai demokráciadeficit gondolata hangsúlyosabb, mint az elégedettek viszonyulása. A magyarországi polgárok 56%-a, illetve a Romániai polgárok 49%-a van megelégedve az Unióban megnyilvánuló demokráciával.

3. Milyen mértékben kötődik településéhez, országához, vagy az Európai Unióhoz?
(2013)

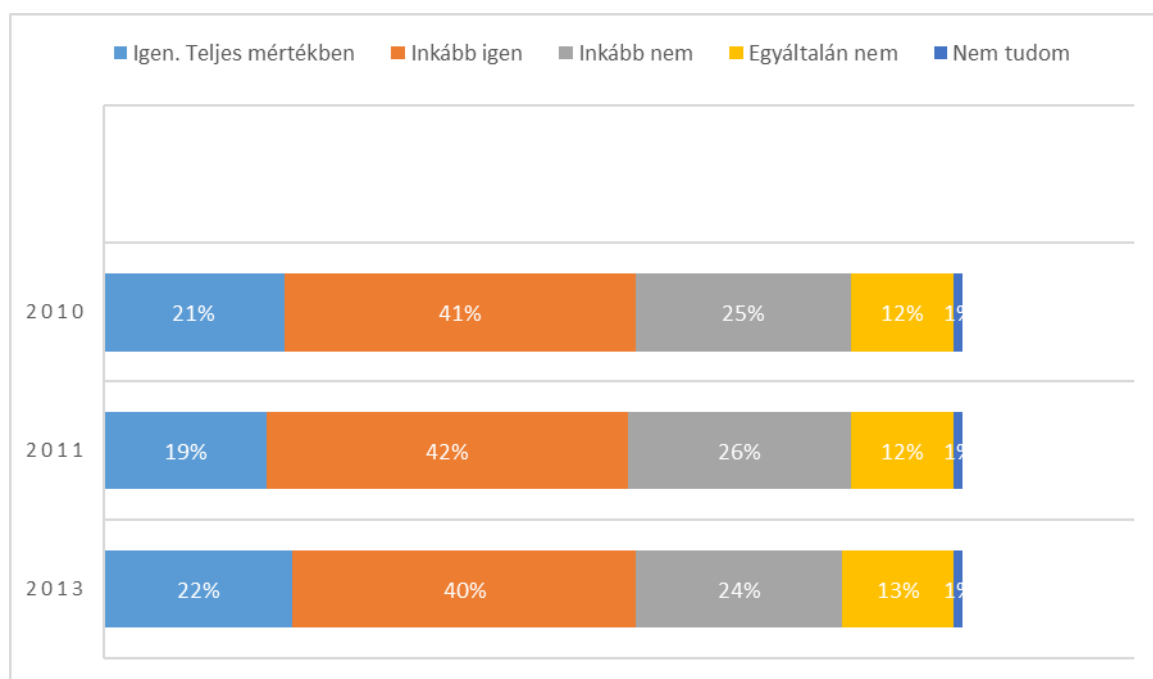
3 ábra

Ezen táblázatból világosan látszik, hogy jelen pillanatban a nemzeti és a regionális identitás is jellemzőbb az EU 27 államaira, mint az európai identitás. Továbbá érdekes részlet, lehet, hogy az európai identitásra való rákérdezéskor a válaszadók 3%-a nem tudott választ adni, ám ez a 3%-os hezitáló „tömeg” sem fogja meghozni az abszolút többséget a pro EU kötődésnek, viszont egy lényegében holtversenyt alakíthat ki. Legkevésbé a ciprusi polgárok érzik közelinek az EU-t, és a leginkább a luxembourgiak vallják magukat „Unióközelinek”.

EB. 2013.

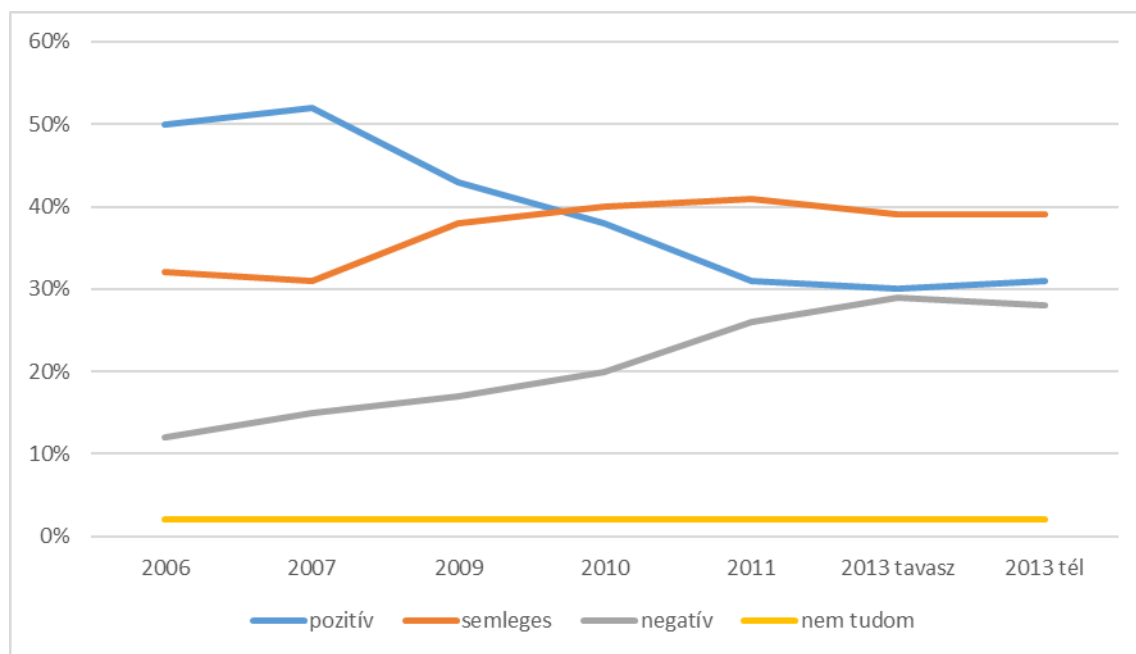
4. Ön az Európai Unió polgárának érzi magát? (EB. 2013)

4 ábra

A 2013-as adatok szerint a leginkább a luxembourgiak érzik magukat „európai állampolgárnak” (88%), illetve a legkevésbé a görög állampolgárok (44%). A magyarok 59%, illetve a románok 53% vallja magát európai polgárnak. Amint azt ábránk is illusztrálja, ezen arányokban nem volt számottevő változás az elmúlt 4 évben. Az Európai Unió tagállamainak polgárai tehát az „inkább igen” választ jelölték meg, mi szerint, létezik egy európai identitás, politikai és fizikai tér, amely részeseinek érzik magukat, de ez az érzet nem egy konszolidált, tudatként jelenik meg a közfelfogásban.

5. Általában milyen kép él Önben az Európai Unió kapcsán? (EB. 2013)

5 ábra

A fenti ábra bizonyítja, hogy az euroszkepticizmus nem egy áljelenség, igenis létező és egyre nagyobb teret hódító megnyilvánulás, mely jólléti időszakban lappangó állapotot vesz fel, ám bármilyen válság kihangsúlyozódásával együtt teret hódít. Az egyik kritikus pont a fenti grafikonból kiolvasható 2013. tavasza, mikor a pozitív és a negatív EU-kép majdnem kiegyenlítődött. Nagyon érdekes és aktuális kérdés, hogy ha ez a két mutató adott pillanatban metszeni fogja egymást, azaz az „europozitivizmus” a közvéleményben alul marad az euroszkepticizmus mellett, milyen politikai és strukturális változásokra számíthatunk. Egy másik érdekes konklúzió, melyet az ábra mutat nekünk, hogy a semleges viszonyulás már 2010-ben meghaladta az EU pozitív felfogását, ezzel egyszersmind előrejelezve az euroszkepticizmus robbanásszerű megerősödését az elmúlt 8-10 évben. Értelmeszerűen a pozitív felfogásban élenjáró országok a gazdaságilag gyengébben fejlett államok, melyek valamiféle mentőcsónakként tekintenek az Európai Unióra, mint Bulgária (49%), Lengyelország (45%), Románia (43%). Mélyen az EU 27

átlag alatt a görög polgárok vélekedése áll (16%), a ciprusiaké (17%), illetve az Egyesült Királyságé (22%).

Mindezen felméréseket egybevetve elmondhatjuk, hogy kvantitatív módszerekkel is kimutatható az euroszkepticizmus aszcendens pályája, mely jelen pillanatban is teret hódít, az európai identitás kárára, illetve implicite a nemzeti és regionális identitás javára. Ezen barométerek komoly tények elé állítják az EU-t, és habár létezése sem egyértelmű, de amennyiben elfogadjuk létét, jelen adatok alapján az európai identitás válságáról beszélhetünk, mely az integráció folyamatosságának tükrében igencsak nagy problémát jelenthet.

II. A pártpolitika szintjén megfogalmazódó euroszkepticizmus

Jelen fejezetben a pártalapú euroszkepticizmust veszem górcső alá. Az itt megfogalmazódott kritikákat az európai integráció irányába a pártprogramok, és a pártpolitizálás szintjén lehet megfogni, és mint olyan, egy ideologizáltabb formájában megvizsgálni. Éppen ezért az euroszkepticizmus meghatározását is erre a fejezetre hagytam, hisz itt fogalmazódnak meg a különböző aggályok, állnak össze a különféle érvek egy rendszert alkotva, mely egy jelenséget generál, amit ma euroszkepticizmusnak nevezünk.

Az euroszkepticizmust sokan és sokféleképpen definílták már. „Az euroszkepticizmus egy olyan tág fogalom, amelybe beletartozik minden olyan politikai álláspont, amely egy adott állam uniós tagsága elleni fellépés, és egy adott

uniós szakpolitika elleni kritika között van.” – fogalmazza Samu Tamás Gergely.¹¹ „Euroszeptikus pártnak tekinthető az a tömörülés, amely a politikai uniót, vagy annak valamely részét, illetve az EU döntéshozatali folyamatát, mechanizmusát ellenzi vagy bírálja, ahol a bírálat elsősorban elvi, nem pedig közpolitikai alapú (pl. Nem azért ellenzi egy párt a közös környezetvédelmi politikát, mert az szerintem nem jó, hanem mert az az integráció egy újabb lépcsőfokát jelenti).¹² Így definiálja Dúró József az euroszepticismust és az euroszeptikus pártokat.

Ami közös ezekben a meghatározási kísérletekben, hogy nem próbáltak meg egyféle definícióval megmagyarázni a jelenséget, hanem különböző csoportosításokat hoztak létre. Az egyik legelterjedtebb kategorizálás az erős (hard) és a gyenge (soft) euroszepticismus közötti különbségtétel (Paul Taggart, Aleks Szerbiak). A kemény euroszepticismus elvi talajon álló ellenzése az európai integrációnak és az Európai Uniónak. Ezen pártok szerint ki kell lépni az EU-ból, vagy legalábbis ellenzik az európai integráció egészét. A puha euroszepticismus ezzel szemben nem gondolja, hogy országa ki kell lépjen az EU-ból, csupán egyes Uniós szakpolitikákat ellenez, vagy a nemzeti érdek összeegyeztethetlenségére hivatkozik az EU irányvonalával szemben.¹³

Ország	Kemény (hard) euroszeptikus pártok	Puha (soft) euroszeptikus pártok
Belgium	VB	CDH, N-VA
Egyesült Királyság	UKIP, BNP	CON, GPEV, SNP, DUP
Finnország	VAS	PS
Franciaország	PCF FN	MPF
Görögország	KKE	Syriza
Magyarország	JOBBIK	FIDESZ, KDNP
Románia		PRM

¹¹ Samu, Tamás Gergely (2008): Euroszepticismus és reformszerződés. Jog- és politikatudományi folyóirat, Pécs

¹² Dúró, József (2010): Euroszepticismus ma. Politikatudományi szemle XIX/4, MTA Politikatudományi Intézet

¹³ Taggart, Paul és Szerbiak, Aleks (2008): Euroscepticism. 7-8 old.

Egy másik felosztásban, melyet Petr Kopecky és Cas Mudde fogalmazott meg, másik két kritérium mentén kategorizálható a jelenség. Véleményük szerint az európai integrációhoz való viszonyuk szerint léteznek eurofil és eurofób pártok, az EU fejlődésével kapcsolatos álláspont szerint pedig létezik EU-optimista és EU-pesszimista viszonyulás.

A legokosabb azonban, ha megpróbálunk pár kritériumot, jellemzőt találni az euroszeptikus pártokra, mely segítségével majd megérthetjük álláspontjukat, esetleg kategorizálhatjuk őket azok szerint. A bírálat tárgya egy jól meghatározott, és jelentős politikája kell, hogy legyen az Uniónak. Ha ezt nem vesszük számításba, akkor minden pártot euroszeptikusnak kategorizálnák, hisz bármely párt előtt vannak olyan uniós döntések, amelyeket kritizál. Egy releváns tematizáló jellemző azonban a pártok viszonyulása az európai integrációval szemben. Az integráció, amint azt az Egységes Európai Okmány és a Maastrichti szerződés is bizonyítja, egy konföderációtól a föderáció felé irányuló európai integrációt vetít elénk. Ezen integrációt így előre vetítve és kissé sarkítva politikai unióként is definiálhatjuk¹⁴, és mint folyamat egyértelmű, hogy a politikai unió fogalma nem volt azonos 1953-ban, 1993-ban és ma, 2014-ben.

15

	Eurofil	Eurofób	
EU-optimista	Eurorajongók	Europragmatisták	
EU-pesszimista	Euroszeptikusok	EU-ellenesek	

Úgy gondolom, hogy az euroszeptikus nézeteknek, implicite az euroszeptikus pártok számának robbanásszerű megnövekedése egy új helyzet elé állít minket. Mivel a növekvő létszámából adódóan a politikai unióval szembeni kritériumrendszer is diverzifikálódott, ezért egy új fajta tipológiát is fel lehet állítani ezen pártok minél pontosabb, és aktuális kategorizálása érdekében. Véleményem szerint,

¹⁴ Dúró, József (2010): Euroszepticismus ma. Politikatudományi szemle 4. szám, 54. old.

¹⁵ Kopecky és Mudde táblázata (2002): 316 old.

melyben egyezek Dúró József gondolatával, a csoportosítás új dimenzióját azon érvek minőségi megvizsgálása kell, hogy adja amelyek használatával bírálják az integrációt, azaz a politikai uniót. Ezen síkon haladva véleményem szerint három fő kategóriát tudunk elkülöníteni: szuveranitás alapú, demokrácia-deficit alapú és etnikai alapú euroszepticismus.

- a. A szuveranitás alapú euroszepticismus egy meglehetősen tág, nagyvonalú kategória, ám az ide tartozó pártok érvrendszere végülis a nemzeti szuveranitás csorbulására helyezi politikai doktrínáit, melyekkel bírálja az EU-t. Ilyen pártok például programuk alapján a dán Népi Mozgalom az EU Ellen, vagy az Egyesült Királyság Függetlenségi Pártja (UKIP). Saját bevallásuk szerint az Egyesült Királyságnak ráfizetős az EU-s tagság, és csorbítja Nagy Britannia függetlenségét, szuverenitását. A Franciaországért Mozgalom (MPF), illetve a Francia Nemzeti Front is ebbe a kategóriába sorolható leginkább, mint a szélső jobboldali pártok jelentős része. Bár vitatott a kérdés, de a jobbközép pártokat is, mint a magyarországi FIDESZ a szuverenitás alapú euroszepticismus soft kategóriájába sorolnám. Mivel ez a kategória a legtágabb, és legikább sokszínű, így szükségesnek tartom, három specifikus alkategóriát megjelölni ezen főkategória keretén belül: EU 15-höz utólag csatlakozott országokbeli euroszepticismus, semlegesség alapú euroszepticismus, agrár alapú euroszepticismus. Az utólag csatlakozott országok euroszeptikus pártjai bírálják a rendszerváltások után az országukba beirányuló masszív külföldi tőkét, amely véleményük szerint „felvásárolta hazájukat”, így sértve annak alkotmányos szuverenitását. Példa ilyen jellegű euroszeptikus pártra a magyarországi Jobbik Magyarországért Mozgalom (JOBBIK). A semlegességen alapuló euroszepticismus leginkább azon országokra jellemző, amelyek semlegességet fogadtak explicit módon. Ilyenek Ausztria, Finnország, Írország és Svédország. Ezen országok EU-bíráló pártjaik leginkább a közös hadsereg felállítása, illetve a közös biztonságpolitika ad okot a székszisükre. Ezen meghatározás azonban magával vonzza a NATO-ellenességet is.¹⁶ Az ír Sinn Féin párt nézetei reprezentálják ezt a kategóriát. Az agrár alapú euroszepticismus alapjait a folyamatosan csökkenő támogatás képezi a Közös Agrárpolitikában. Véleményük

¹⁶ Dúró, József (2010): Euroszepticismus ma. Politikatudományi szemle XIX/4.

szerint az „integrációs status quo” (Dúró J.) a megoldás a kérdésre, mivel egy esetleges újabb bővítés még kevesebb költségvetési támogatással járna az ágazatnak. Ide sorolom továbbá a közös halászati politikát sérelmező pártokat is, melyek szerint sértik a nemzeti szuverenitás jogát a szupranacionális rendelkezések ilyen téren is.

- b. A demokrácia-deficit alapú euroszkepticizmus egy merőben más alapokon nyugvó jelenség és érvrendszer. Bírálataik alatt az EU demokráciai deficitje áll, melyhez hozzájárul a bürokratikus intézményrendszer, és bár kissé erőltetve, de ide sorolnám a francia, német és brit dominanciát fájlaló érveket is (bár ezek a szuverenitás és demokrácia alapú euroszkepticizmus típusa is lehet). Erre a kategóriára példa az osztrák Hans-Peter Martin Listája (ex. SPÖ MEP), az Igazi Finnek (PS), vagy a Szövetség Ausztria Jövőjéért.
- c. Az etnikai alapú euroszkepticizmus abban különbözik a szuverenitás alapú jelenségtől, hogy, míg az egyiknél nemzeti identitásról, szuverenitásról, és állami érdekekről beszélünk, addig jelen kategóriában regionális, vagy etnikai alapon körvonalazódott kisebbségek, népcsoportok kritikáiról beszélünk. Ezen népcsoportok pártpolitikái bírálják az Unió döntéshozatali mechanizmusait, mely véleményük szerint figyelmen kívül hagyja a régiók, nemzeti kisebbségek érdekeit. Ezen pártok az „independence in Europe”, azaz függetlenség Európában elvet vallják. Ilyen pártok a Skót Nemzeti Párt (SNP), az Északi Liga (LN), de akár a Katalán Republikánus Baloldal (ERC).

III. Összegzés

Az euroszkepticizmus egy olyan pseudoidentitás, pseudoideológia, mely olyan alapra épít (európai identitás, integráció) amely önmagában is egy nem száz százalékban elfogadott és élőnek tartott öntudat. Mint egy lényegében negáló, tagadó „ideológia”, elsősorban felfednünk és értelmeznünk kellett azon értékeket, amelyek felé bírálattal fordul, hogy kritikái megalapozottságát megértsük vagy

elvessük. Másodsorban ezen jelenség megnyilvánulási dimenzióit tanulmányoztam, melyet nagyvonalúan két kategóriába sorolhatunk: a társadalmi euroszkepticizmus (8. old), illetve a pártalapú euroszkepticizmus (13. old). Harmadsorban ezen dimenziók síkjain megfogalmazódó jelenség kategorizálásáról és tipizálásáról kellett a meglévő szakirodalom, és saját elképzeléseim alapján álláspontot formálnom. Megpróbáltam minél több és frisebb adattal, példával érzékeltetni a jelenség aktualitását, méreteit és dinamikáját. Azon pártok nagy része, amelyeket említettem, olyan politikai tömörülések, amelyek az elmúlt tíz évben tagjai voltak az Európai Parlamentnek. Az Eurobarométer felmérések közül túlnyomó részt a 80-at használtam,¹⁷ amely a legfrissebb adatokat is tartalmazza, és amelyet 2013. őszén végzett el az erre felhatalmazott intézet. A Policy Solutions¹⁸ kutatása 2012-es adatokat tartalmaz az euroszkepticizmus helyzetéről a magyar köztudatban. Az átértékelt, kvalitatív alapokra helyezett kategóriarendszerrel, amelybe belehelyeztem az euroszkeptikus pártokat, véleményem szerint kvalitatív mivoltának köszönhetően aktuális és alkalmazható csoportosítási forma.

Mindent összevetve, az euroszkepticizmus egy méreteiben növekvő, egyre sokszínűbb politikai-kulturális jelenség, mely az európai integráció előrehaladtával a politikai unió felé, egyre akutabb kérdéssé válik, s mint olyan, politikai, kulturális és társadalmi odafigyelést, helyet és hitelt követel és biztosít magának.

¹⁷ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb80/eb80_publ_de.pdf

¹⁸ <http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzesek/Euroskepticizmus%20Magyarorsz%C3%A1gon.pdf>

Bibliográfia

- Ash, Timothy (1998-1999): Where do we go from here? In: Vision of Europe. Time special Issue
- Bayer, József (1999): Globalizáció, európai integráció és nemzeti identitás. Politikatudományi Szemle 1. szám
- Bruter, Michael (2005): Citizens of Europe? The Emergence of a Mass European Identity. Palgrave Macmillan. London.
- Dér, Aladár (2005): Az európai identitás elméleti alapjai. Politikatudományi szemle, 1. szám, 131 old.
- Dúró, József (2010): Euroscepticismus ma. Politikatudományi szemle 4. szám, 54. old.
- Fouchet, Michel (1999): Európa köztársaság. Történelmek és geográfia között, Budapest, Napvirág kiadó
- Haller-formula elmélete - (Dér, Aladár (2005): Az európai identitás elméleti alapjai. Politikatudományi szemle, 1. szám)
- Hall, Stuart (1997): A kulturális identitásról – átvette Dér Aladár (2005): Az európai identitás elméleti alapjai. Politikatudományi Szemle, 1. szám.
- Havel, Václav (2000): Európa mint feladat, 2000, 7. szám
- Kopecky és Mudde táblázata (2002): 316 old.
- Samu, Tamás Gergely (2008): Euroscepticismus és reformszerződés. Jog- és politikatudományi folyóirat, Pécs
- Szanyi F. Eleonóra (2008): Az európai identitás értelmezésének új lehetőségei. Szociológiai Szemle 1. szám
- Taggart, Paul és Szcerbiak, Aleks (2008): Euroscepticism. 7-8 old.
- Wessels, Wolfgang (1995): Europäische Identität aus politischer Sicht 101-122 old.
- Wilson-Dussan (1995): The History of the Idea of Europe. New York

Policy Solutions elemzőiroda 2012-es felmérésének adatai a magyarországi euroszkepticizmusról:

<http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzesek/Euroszepticismus%20Magyarorsz%C3%A1gon.pdf>

Az Eurobarométer 80, 2013. őszi adatai – Final Results:

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb80/eb80_first_en.pdf

Az Eurobarométer 80, 2013. őszi adatai – Public Opinion of the European Union

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb80/eb80_publ_en.pdf

Az Eurobarométer 80, 2013. őszi adatai – European Citizenship

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb80/eb80_citizen_en.pdf

Az Eurobarométer 77, 2012. tavaszi adatai – The Values of Europeans

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb77/eb77_value_en.pdf

Az Eurobarométer 80, 2013. őszi adatai – European Union and the Crisis

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb80/eb80_cri_en.pdf